

**Концепція комплексного розвитку та діяльності Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці II**

2015–2020

Затверджено:

**Василь Брензович,
голова Благодійного фонду За
Закарпатський угорський
інститут
Берегово, 8 жовтня 2014 р.**

**Концепція комплексного розвитку та діяльності Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці II
2015–2020**

Стан закладу

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II – це вищий навчальний заклад України недержавної форми власності, III рівня акредитації, заснований Благодійним фондом Закарпатського угорського педагогічного інституту.

Засновником установи є Благодійний Фонд „За Закарпатський угорський інститут”, який було створено 8 жовтня 1993 року Товариством угорської культури Закарпаття та Закарпатським угорськомовним педагогічним товариством. До фонду приєдналася Закарпатська реформатська церква та Берегівська міська рада (як державна структура згідно із законом у 2000 році вийшла з фонду). У 1994 році фонд розпочав офіційний процес ліцензування інституту, але дозвіл надання освітніх послуг (ліцензію) не отримано від МОН, тому, за підтримки Міністерства освіти Угорщини в якості філії Ніредьгазького педагогічного інституту ім. Дьордя Бешені інститут розпочав спеціальну підготовку у м. Берегово. Засновникам вдалося отримати ліцензію для незалежного, офіційно зареєстрованого, державного функціонування лише через два роки політичних дебатів. Таким чином, з 1996 р. заклад під назвою Закарпатський угорський педагогічний інститут розпочав підготовку педагогічних кадрів з таких спеціальностей: «дошкільна освіта», «педагогіка, англійська філологія – географія», «англійська філологія – історія». З 2003 року установа під назвою Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II змінила структуру, розширила перелік спеціальностей і надавала освітні послуги не тільки у сфері підготовки вчителів. Необхідну фінансову допомогу для підтримки функціонування закладу, крім оплати за навчання студентами, забезпечували громадські фонди (ІКА, АКА, SZA). З 2010 року основну підтримку отримуємо від Канцелярії Прем'єр-міністра Угорщини, посередником є ЗАТ «Благодійний фонд імені Габора Бетлена».

З часу свого заснування Закарпатський угорський інститут (ЗУІ) виконує такі місії:

1. Здійснює підготовку фахівців на ліцензованих спеціальностях, а також організовує і проводить різноманітні навчальні курси та курси перепідготовки з неакредитованих спеціальностей.

2. Один з дослідницьких центрів Закарпаття, де проводяться науково-дослідницькі програми на кафедрах і в трьох організаційних одиниць закладу – у дослідницьких центрах.

3. Один із культурних центрів регіону, який регулярно надає власні приміщення закарпатським культурним, молодіжним та громадським організаціям; організовує виставки, театральні вистави, народні танці, концерти та інші заходи для спільноти.

Контроль за дотриманням законодавства у сфері вищої освіти інституту здійснює МОН України.

Відповідно до Болонської системи, інститут видає диплом бакалавра (BA, Bsc) студентам 9 спеціальностей. Тривалість навчання 4 роки (8 семестрів). Випускники можуть продовжувати навчання за ОКР спеціаліст, яке триває один рік (2 семестри) відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 2014 року.

Інфраструктура інституту

Для виконання функцій інститут має у власному володінні чотири об'єкти нерухомості.

- *Головний корпус ЗУІ (колишня будівля королівського суду)*
- *Гуртожиток ім. Ференца Келчеї*
- *Пансіоніт для викладачів імені Опаці*
- *Будинок краєзнавства у Великих Берегах*

Головний корпус ЗУІ (колишня будівля королівського суду)

Нерухомість розташована на головній площі м. Берегово за адресою пл. Кошута, 6.

Власник: Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Загальна площа: 5400 м². Кількість поверхів: три + підвал, кількість приміщень: 110.

Будівлю збудували у 1908–1909-их роках під час перебування на посаді Прем'єр-міністра Векерле Шандора за проектом Ференца Яблонські для суду комітатів Берег та Угоча колишньої Угорщини. З 1920 року після Тріанонського договору, коли комітати ввійшли до складу Чехословаччини, тут розташували окружний суд. Після закінчення Другої світової війни у будівлі була розміщена радянська казарма, а потім відкрито завод точної механіки для військово-промислового комплексу. Для цього розбудовано потужну систему вентиляції, а в приміщеннях розміщено багатотонні верстати. Після розпаду Радянського Союзу завод збанкрутував, опалення відключили, майстерні закрили. Це все стало причиною подальшого погіршення і так занедбаного стану будівлі.

Берегівська міська рада одноголосно проголосувала 23 січня 2002 року за передачу у власність інституту будівлі за адресою: площа Кошута, 6. У 2003-му році міська рада нового скликання спробувала повернути собі право власності на будівлю. Берегівський окружний суд схвалив ініціативу, однак інститут подав апеляцію і Закарпатський обласний апеляційний суд своїм рішенням від 19 січня 2005 року скасував судове

рішення першої інстанції. Таким чином, право власності на будівлю і надалі залишається за інститутом.

Внутрішній ремонт будівлі відбувся протягом 2003-2010 років. З 2003 року ремонт відбувався в рамках благодійної акції **«Прийми під опіку аудиторію»**. У фінансуванні внутрішніх ремонтних робіт взяло участь 75 міст та місцевих самоврядувань, 8 обласних рад, 4 громадські фонди, 3 благодійні фонди, 1 громада, 3 спілки, 6 об'єднань, 14 приватних осіб, 2 музичні хори, 1 танцювальний колектив, 1 товариство. 54% вартості реконструкції надав Благодійний фонд імені Опацої, 20% забезпечив Благодійний фонд імені Іййєша, а 26% покрила громадська організація. Інститут назвав приміщення будівлі назвами тих міст, областей, населених пунктів, закладів, організацій, які надали кошти для ремонту цих приміщень. Імена спонсорів були розміщені на табличках, які вивісили біля дверей аудиторій. Завдяки реалізації цього проекту студенти під час занять навчаються в аудиторіях не зі звичайною нумерацією (№ 1, 2, 3 і так далі), а приходять на лекції до аудиторій Естергом, Лейк Хауп, Ніредьгазо, область Вош тощо.

Найслабшою ланкою будівлі була конструкція покрівлі. Сторічні черепиці необхідно було замінити, оскільки дах протікав у багатьох місцях. Конструкція покрівлі особливо постраждала в результаті погодних умов останніх років, зокрема бур та двох слабких землетрусів у 2007-2008 роках. За відсутності джерела фінансування заклад оголосив **акцію «Придбай черепицю для інституту»**. Було підраховано вартість демонтажу старої черепиці, доповнення і заміни балок, заміни дерев'яних рейок, покриття плівкою, жерстяних робіт, проведення каналізації, оштукатурювання, розширення будівлі та монтаж нової черепиці. (Конструкція покрівлі становить 5600 м²). Особи, які оплатили купівлю черепиці, отримали іменний сертифікат. Їхні імена були зазначені на сайті інституту. Зібраних коштів вистачило на ремонт правого крила конструкції покрівлі та фасаду будівлі зі сторони вулиці. Для продовження реконструкції отримали грант від Програми Східного партнерства «Угорщина-Україна». У 2013-му році був підписаний договір партнерства між Канцелярією Прем'єр-міністра Угорщини та інститутом, і в рамках цього договору вдалося повністю відновити і фасад будівлі.

Гуртожиток імені Ференца Келчеї

Адреса нерухомості: м. Берегово, площа Кошута, 2.

Власник: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Загальна площа: 1372 м²

Кількість приміщень: 46

Кількість кімнат: 35

Кількість студентських місць: 95

Будівлю було споруджено у XIX столітті як готель, який у першій половині XX століття діяв під назвою «Grand Hotel Royal». Після Другої світової війни його перейменували на готель «Дружба». На першому поверсі був ресторан під назвою «Полтава», пізніше – «Дружба». Після закриття ресторану тут розмістились краєзнавчий музей міста Берегова та клуб радянських ветеранів. Згодом, у 2000 році, Берегівська міська рада оголосила продаж готелю. Завдяки виграному гранту від благодійного фонду імені Опацої, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II зміг придбати нерухомість та

профінансувати реконструкцію 74% будівлі. На той час 24% будівлі, зокрема перший поверх, був уже приватизований підприємцями Берегова.

У період між 2012-2014 роками будівлю було відреставровано за підтримки фонду імені Бетлена Габора: перефарбовано фасад, відремонтовано санвузли, електричну мережу, систему опалення та придбано нові меблі для кімнат.

Пансіонат для викладачів імені Опаці для викладачів

Адреса нерухомості: м. Берегово, вул. Рожошкерт, 49

Власник: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Загальна площа: 274 м²

Кількість поверхів: 2

Кількість приміщень: 20

Кількість кімнат: 9

Кількість місць для розташування: 22

Будинок побудований з цегли та покритий ефірним шифером, був споруджений у 1928 році. З 2000 р. Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II є його власником.

Купівля та реконструкція будівлі були здійснені за підтримки громадського фонду Опаці у 1999 році, а у 2012-2014 рр. було відремонтовано за кошти, отримані від фонду Бетлена Габора.

Будинок краєзнавства у с. Великі Береги

Адреса нерухомості: с. Великі Береги, вул. Ф. Ракоці, 25.

Власник: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Загальна площа: 120 м²

Кількість приміщень: 8

У 2004 році колишній власник нерухомості подарував Закарпатському угорському інституту імені Ференца Ракоці II побудовану у 1898 році селянську хату разом з присадибною ділянкою. Заклад використовує нерухомість як будинок краєзнавства. Будівля розташована в центрі села, недалеко від реформатської церкви. Гості села одразу помічають будівлю, яка зберегла характерні для цієї місцевості архітектурні особливості, завдяки вдалому її розташуванню. Унікальність стилю цієї будівлі підтверджує і той факт, що у 1997 році, досліджуючи народну архітектуру Великих Берегів, члени наукового студентського товариства народної архітектури Політехнічного інституту імені Йбл Міклоша запропонували проведення її оцінки як культурної спадщини.

Сьогодні відреставрована будівля служить не тільки музеєм традиційного способу життя селян і визначною туристичною пам'яткою, а також є місцем проведення різноманітних традиційних заходів для студентів інституту та для дітей шкіл району.

Сад будинку став місцем створення генного банку розсадника колекції рослин Науково-дослідного інституту імені Фодора Іштвана. Влітку тут проводяться етнографічні та пізнавальні заняття традиційного дитячого табору Товариства угорської культури Закарпаття ім. Мікеша Келемена.

Забезпечення функціонування будівлі та саду в період з 2009 по 2012 роки відбувалося завдяки підтримці фонду «Szülőföld Alap» та Міністерства закордонних справ Угорщини.

Транспортні засоби

Транспортні засоби установи забезпечують безперебійну роботу закладу: три з них є власністю установи, а один належить Товариству угорської культури Закарпаття. Придбано пасажирський мікроавтобус на дев'ять місць, автомобіль для сімох пасажирів та автомобіль марки Skoda у 2011 році за підтримки Благодійного фонду імені Габора Бетлена. Дві машини «Лада» було придбано у 1999 році. Транспортні засоби регулярно перевозять викладачів Інституту для проведення занять та керівництво закладу на різні заходи.

Підготовка фахівців для регіону

За радянської влади та перших років незалежності України освітня система сприяла тому, щоб кожен абітурієнт мав змогу скласти вступні іспити мовою, якою велось навчання у загальноосвітніх школах, тобто випускники шкіл з угорською мовою навчання складали іспити з угорської мови та угорською мовою. Запровадження ЗНО з 2008 року значно обмежило можливості здобуття вищої освіти для представників національних меншин. Оскільки на кожную спеціальність обов'язково треба скласти іспит з української мови та літератури на рівні майбутніх українських філологів, якщо не досягти певного рівня, абітурієнт не може вступити у ВНЗ. Не організовується ЗНО з угорської мови та літератури. Це у значній мірі впливає на доступ випускників угорськомовних шкіл до навчання у ВНЗ, так як абітурієнти, котрі не набрали передбаченої мінімальної кількості балів з тих чи інших предметів, наприклад з української мови, позбавлені права вступу до ВНЗ, навіть, на угорську філологію, а це стосується сотень студентів щороку.

З впровадженням системи вступу, яка передбачає прийом студентів на основі сертифікатів ЗНО, абітурієнти Закарпаття обирають навчання у ВНЗ переважно в Угорщині, Словаччині, Чехії, Польщі, де є можливість вступу без складання іспитів. Вони навіть не реєструються на ЗНО, тож, якщо вступити їм не вдається чи пізніше з'ясовується, що вони не здатні впоратися з тамтешньою навчальною програмою, вони автоматично позбавлені права здобуття вищої освіти і на батьківщині. У зв'язку з різною соціалізацією та відсутністю базових знань з української мови, молодь не повертається на Батьківщину, що призводить до того, що регіон залишається без інтелігенції. За даними управління освіти, у 2014 році до ВНЗ Угорщини подали заявку 500 українських абітурієнтів, а 300 стали студентами. У Пряшівському університеті (Словаччина) навчається 700 студентів з України, переважно з Закарпаття. Саме ці фактори вплинули на те, що кількість студентів інституту в останні кілька років зменшилася. Наш заклад намагатиметься сприяти тому, щоб ця ситуація змінилася на користь збереження кількості абітурієнтів в Закарпатській області.

Враховуючи основні тенденції та виклики ринку праці на місцевому рівні, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II у 2012-2013 навчальному році,

окрім вже наявних спеціальностей на освітньому рівні «бакалавр», ініціював запровадження підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст» за такими спеціальностями: «дошкільна освіта», «соціальна робота», «туризм», «прикладна математика» та «бухгалтерський облік». У 2013 році інститут отримав ліцензію Міністерства освіти і науки України на провадження освітньої діяльності за спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст», а у 2014 році – ліцензію на видачу атестатів про повну загальну середню освіту.

У 2014/2015 навчальному році до коледжу Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II вступили і розпочали навчання 100 студентів. Особи, які здобули диплом молодшого спеціаліста і виявили бажання продовжувати навчання за спорідненою спеціальністю, мають право вступу до ВНЗ.

Заклад вищої освіти у 2014/2015 навчальному році розширив перелік спеціальностей за ОКР «бакалавр», відкривши спеціальність «Початкова освіта». Уже наявні спеціальності пропонується розширити такими спеціалізаціями:

- до спеціальності «Дошкільне виховання» запровадити підготовку за спеціалізаціями «Дошкільне виховання і музика», «Дошкільне виховання і візуальна педагогіка»;
- до спеціальності «Початкова освіта» запровадити підготовку за такими спеціалізаціями: «Початкова освіта і музика», «Початкова освіта і візуальна педагогіка», «Початкова освіта й англійська мова» «Початкова освіта, практичний психолог»;
- до спеціальності «Математика» запровадити підготовку за спеціалізацією «Інформатика», «Прикладна математика»;
- за спеціальністю «Бухгалтерський облік» започаткувати підготовку фахівців за ОКР «бакалавр».

На сьогодні проводиться підготовка педагогів із філологічних спеціальностей (угорська, англійська та українська філологія), у майбутньому є потреба відкрити спеціальності «Перекладознавство» та «Медіазнавство». Для студентів спеціальності «Українська мова та література» було б доцільно запровадити додаткове вивчення польської та/або російської мов (словацьку вже запроваджено). Для студентів спеціальності «Англійська мова та література» зі сторони засновника інституту, Закарпатської реформатської церкви, є намір запровадити вивчення голландської та німецької мов із залученням лекторів-носіїв.

До спеціальностей «Біологія», «Географія» та «Хімія» є потреба додати спеціалізацію «Охорона довкілля», а в майбутньому провести її акредитацію як окремої спеціальності. Існує потреба введення спеціальності «Туризм», а до спеціальності «Історія» – спеціалізацію «Етнографія» та «Архівна справа». У разі відкриття нових спеціальностей необхідно створити матеріально-технічну базу та кадрове забезпечення.

У перспективному плані інституту є намір відкриття спеціальностей «Туризм», «Готельно-ресторанна справа», «Облік і аудит», «Економіка підприємства», «Екологія» за ОКР «бакалавр», що відповідатиме вимогам сучасного ринку праці.

Умови кадрового забезпечення розвитку закладу

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», акредитація чинних спеціальностей відбувається кожні п'ять років. Однією з передумов цього є те, що лекції можуть проводити викладачі, які мають диплом кандидата або доктора наук, з яких 80% є штатними працівниками. Законодавством встановлено вимогу, щоб 10% лекцій за ОКР «бакалавр» та не менше 20% на ОКР «спеціаліст» викладалися штатними викладачами, докторами наук.

Тому професійний розвиток науково-педагогічного колективу має важливе значення для подальшого розвитку Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II. За останні роки інститут доклав великих зусиль для того, щоб була необхідна кількість штатних викладачів зі ступенем кандидата, доктора наук. Значна кількість із них отримала диплом кандидата наук в Україні або ж проходить процедуру нострифікації дипломів, отриманих за кордоном. Процес нострифікації в Україні дипломів кандидата наук, отриманих за кордоном, продовжує залишатися принизливим, професійно некоректним через потребу повторної процедури захисту. Доцільно продовжувати роботу в напрямку демократизації, прозорості та справедливості процесу нострифікації, усунення бюрократичних перешкод.

Проблемним залишається наявність викладачів зі ступенем доктора наук. Лише тимчасовим вирішенням проблеми є залучення професорів-пенсіонерів. Відкриття нових спеціальностей вимагає певної кількості викладачів відповідного наукового ступеня або принаймні ступеня магістра.

В Україні фінансова дисципліна в системі освіти сувора. До державних та приватних установ висуваються однакові законодавчі вимоги, особливо щодо оплати праці та своєчасного перерахування обов'язкових платежів. На установи, які невчасно перераховують податки, накладаються штрафні санкції, що за короткий термін може призвести до банкрутства закладу.

Починаючи з 2005 року, заробітна плата нараховується на основі Єдиної тарифної сітки. Якщо мінімальна заробітна плата зростає, то всі інші виплати підвищуватимуться автоматично. Мінімальна заробітна плата зазвичай підвищується один-чотири рази на рік. Заробітна плата працівників та викладачів визначається державними нормами залежно від їх кваліфікації, стажу роботи за фахом, ступеня (академічного, наукового тощо), кваліфікації, навантаження та кількості годин тощо. Підвищення мінімальної заробітної плати є обов'язковим для всіх установ. Окрім підвищення заробітної плати, значно зросли ціни, особливо на енергоносії, що автоматично впливає на вартість більшості товарів і послуг, а це суттєво збільшує витрати на утримання закладу.

В Україні, як і скрізь, з доходів у вигляді заробітної плати сплачує податки і працівник, і роботодавець. Податки роботодавців – єдиний соціальний податок, який становить від 34,7% до 36,78% залежно від статусу працівника. Працівники обкладаються прогресивним податком, що складається з податку на доходи фізичних осіб та стандартизованого соціального податку, який становить 20,1%. Отже, різні внески становлять від 54,8% до 56,88%, що на практиці означає: для отримання 100 гривень готівкою установа повинна мати від 155 до 157 гривень.

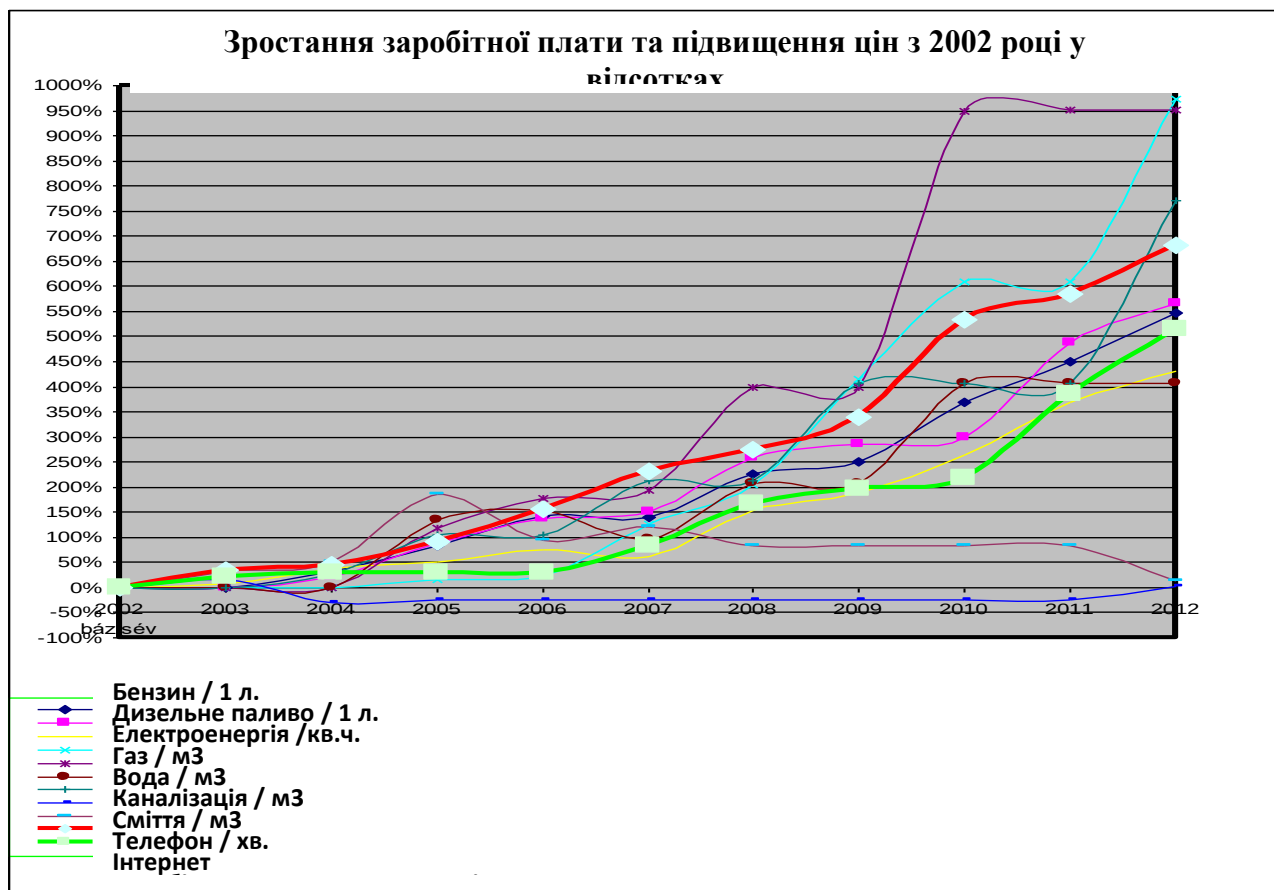
З моменту першої акредитації інституту в 2001 році ми спостерігаємо зміну розміру мінімальної заробітної плати між 2002 та 2013 роками:

Розвиток мінімальної заробітної плати між 2002 та 2013 роками (грн.)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Мінімальна сума заробітної плати	136	185	198	262	350	450	515	605	869	941	1073	1176
Стягнені податки з роботодавців	188	255	273	362	483	621	704	827	1188	1287	1468	1609

За 12 років мінімальна заробітна плата збільшилася на 864% за базовий рік, що спричинило величезне навантаження на бюджет установи, залишаючи мінімальні можливості для розвитку закладу. Накладні та основні витрати аналогічно змінилися протягом десятиліття, оскільки вони інтегруються у вартість послуг та майна.

Наступний малюнок ілюструє відмінності, порівнюючи дотації інституту зі збільшенням цін, послуг та заробітної плати в Україні. Це призводить до розриву між доходами інституту та його витратами.

Враховуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що відкриття нових спеціальностей і збільшення кількості годин призведе до збільшення оплати персоналу, а також витрат на утримання закладу.

У період з 1996 по 2012 рік інститут отримував безповоротну фінансову допомогу на експлуатацію, розвиток або будівництво від громадських фондів, що мінімально покривали витрати на утримання закладу.

Фінансування інституту було складним. Завдяки оперативній підтримці, що надається в рамках стратегічного партнерства з урядом Угорщини, наш бюджет став стабільним у 2013 та 2014 роках.

Науково-дослідницька робота інституту

Науково-дослідницька робота реалізується через дослідження, які проводяться кафедрами закладу вищої освіти та трьома науково-дослідними центрами – структурними підрозділами інституту.

Дослідний центр імені Тиводора Легоцькі був створений як один із підрозділів заснованого у 1999 році центру соціальних досліджень LIMES. Засновником та першим керівником науково-дослідного центру став історик, кандидат історичних наук К. К. Шовш (1962–2011). Науково-дослідний центр, названий на честь Тиводора Легоцькі (1830–1915), прокурора Мукачівсько-Чинадіївської домінії графів Шенборнів, археолога, історика, краєзнавця, дослідника історії Березького комітату.

Дослідження науково-дослідного центру ім. Тиводора Легоцькі належать до таких сфер наук:

- соціологічні;
- педагогічні;
- політологічні;
- суспільні;
- історичні;
- етнографічні та культурно-антропологічні;
- мультидисциплінарні гуманітарні науки.

Найголовніші самостійні науково-дослідні проекти центру:

- Стан угорськомовної освіти на Закарпатті та освітня політика в Україні. Соціальний контекст угорськомовної освіти Закарпаття.
- Стан навчання рідною мовою закарпатських угорців у місцях їх некомпактного проживання, вибір для них доцільної методики навчання угорською мовою.
- Уявлення закарпатських угорців про Угорщину.
- Уявлення закарпатських україномовних школярів про угорців та Угорщину на основі анкетного опитування.
- Угорсько-українські контакти.
- Заклади, діяльність яких спрямована на розвиток талановитих дітей на Закарпатті.
- Освітні заклади на Закарпатті, що утримуються церквою.
- Історія Закарпаття у XX столітті у спогадах очевидців, зокрема період Першої світової війни.
- Складання бази даних про депортованих закарпатських угорців у 1944 році. Анкетне опитування потерпілих та родичів.
- Участь закарпатських угорців у виборах та їх роль у органах українського місцевого самоврядування.

- Уявлення українців про угорців, Угорщину та її історію (1991–2007).
 - Закарпатські угорці на примусових роботах на Донбасі (1947–1952).
 - Регулювання річкового стоку та протипаводкові роботи у долині річки Тиса.
 - Політичне становище угорців на Закарпатті після зміни режиму: вибори, адміністрація.
 - Стратегії розвитку освіти угорців Закарпаття в умовах нової української освітньої політики.
 - Бібліографія краєзнавчої та просвітницької діяльності на Закарпатті.
 - Поховальні звичаї на Закарпатті.
- Співробітники науково-дослідного центру, співпрацюючи з іншими науково-дослідними центрами, брали участь у таких дослідницьких програмах:
- Угорська молодь у Карпатському басейні.
 - «Кар'єрні маршрути» або «місця для зупинок», Кар'єрне зростання випускників, міграційна тенденція.
 - Оцінка впливу державної системи освіти Угорщини.
 - Угорська система освіти для дорослих у Карпатському басейні.
 - Програма *EUDIMENSIONS*: місцеві формати для ширшого європейського сусідства: створення політичних спільнот, транскордонне співробітництво.
 - «Карпатська панель» – розвиток угорської ідентичності Карпатського басейну в Угорщині, Словаччині та на Закарпатті.
 - Угорське наукове видавництво за кордоном (Академія наук Угорщини, Інститут етнічно-національних досліджень національних меншин).
 - Оновлення реєстру закладів вищої освіти.
 - «Закарпаття 11». Участь у підготовці до друку чергової книги серії «Регіони Карпатського басейну» (редактор серії Дюло Горват). У написанні та редагуванні окремих розділів до книги «Закарпаття» брали участь співробітники науково-дослідного центру та керівництво закладу.
 - Мобільність викладацького складу.

Від часу заснування діяльність центру соціальних досліджень була підтримана Академією наук Угорщини.

Науково-дослідний центр ім. Антала Годинки

Науково-дослідний центр ім. Антала Годинки створено у 2001 році.

Науково-дослідний центр був названий на честь відомого вченого Антала Годинки (Ладомер, 13 січня 1864 р. – Будапешт, 15 липня 1946 р.), постійного члена Угорської академії наук (члена-кореспондента з 1910 року, дійсного члена з 1933 року), історика, лінгвіста, першого ректора Пейчського університету, професора міста Пейч і Братислави. Він був науковим співробітником Угорського національного музею, головним чином займався упорядкуванням та опрацюванням слов'янських рукописів, збиранням та перекладом русинських народних пісень.

Науково-дослідний центр **ім. Антала Годинки** тісно співпрацює з Лінгвістичним офісом Gramma (Словаччина), Мовознавчим інститутом ім. Аттілі Т. Сабо (Румунія) та сербсько-чорногорським угорським науково-дослідним інститутом (Воєводино),

Мовознавчим інститутом імені Шаму Імре, який об'єднує дослідників зі Словенії, Австрії та Хорватії, а також з іншими закордонними науково-дослідними інститутами.

З моменту свого заснування Науково-дослідний центр **ім. Антала Годинки** уклав договори про співпрацю з Інститутом етнічно-національних досліджень національних меншин Академії наук Угорщини, Інститутом мовознавства Академії наук Угорщини, Інститутом угорського мовознавства та фінно-угорських досліджень при університеті ім. Лоранда Етвеша, Лінгвістичним офісом Gramma в місті Дунасердагель, Мовознавчим інститутом ім. Аттила Т. Сабо в місті Клуж-Напока, кафедрою прикладної лінгвістики університету Паннонії в місті Веспрем та ін.

Науково-дослідний центр **ім. Антала Годинки** є складовою дослідницької мережі «Терміні» (див. <http://ht.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage>) – віртуальною системою, що об'єднує вищезазначені закордонні науково-дослідні центри.

Дослідницькі програми:

Діяльність центру орієнтована в першу чергу на такі напрямки:

- а) наукове (головним чином соціолінгвістичне) вивчення використання угорської мови на Закарпатті;
- б) створення, архівування та аналіз баз даних усної і писемної форм мови;
- в) огляд проблем мовного планування угорської мови на Закарпатті, надання рекомендацій;
- г) освіта, підвищення кваліфікації;
- г) організація дослідницької діяльності;
- д) виховання та підготовка молодого покоління науковців;
- е) допомога та підтримка науково-дослідних програм з суспільствознавства та мовознавства.

Транскордонне співробітництво:

Завдяки співпраці з науково-дослідними організаціями центр був залучений до численних науково-дослідних програм, що охоплюють Карпатський басейн.

1. Створення бази даних <http://corpus.nytud.hu/mnsz/>.

2. Опис варіантів угорської мови за межами Угорщини – лексикографічна діяльність.

3. Підготовка кодифікації угорських назв-топонімів у Карпатському басейні, підготовка електронного словника топонімів.

Спільні проєкти навчального закладу:

1. Наукове вивчення закарпатської угорської розмовної мови: аудіосховище закарпатської угорської розмовної мови.

2. Сфера використання мов.

3. Бібліографія наукової літератури про використання закарпатського варіанта угорської мови.

4. Дослідницька програма «Угорська мова в Карпатському басейні».

5. Угорськомовна освіта в регіонах проживання угорської нацменшини.

Самостійні програми молодих науковців центру:

Беручи за основу власну дослідницьку програму, науково-дослідний центр проводить дослідження з таких тем: мовна політика та мовне планування, соціолінгвістика та мовний простір, лінгвістична контактологія, дослідження явища білінгвізму.

Природознавчий науково-дослідний центр ім. Іштвана Фодора

Природознавчий науково-дослідний центр ім. Іштвана Фодора був заснований у 2011 році на базі кафедри біології та хімії Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Іштван Фодор, на честь якого було названо науково-дослідний центр, закінчив Карловий університет у Празі 1931 року за спеціальністю «природознавство та географія». З 1931 року викладав у русинськомовній гімназії ім. Другетів в місті Ужгороді, відтак в угорській гімназії для дівчат ім. Святої Єлизавети. Він був керівником Закарпатської асоціації скаутів.

У 1947 році був одним із засновників ботанічного факультету та ботанічного саду Ужгородського державного університету. Захистив докторську дисертацію в Московському державному університеті імені Ломоносова в 1975 році. Тема докторської дисертації «Флора Закарпаття». До 1987 року був викладачем та професором Ужгородського державного університету. Помер у 2000 році.

Першим керівником центру Природознавчого науково-дослідницького центру ім. Іштвана Фодора був академік, ботанік, ректор Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II – Йосип Сікура.

Головними напрямками роботи науково-дослідного центру є дослідження природних ресурсів Закарпаття, їх наукове картографування, сприяння їх збереженню, вивчення тваринного і рослинного різноманіття краю, моніторинг змін у середовищі існування тварин і рослин, створення наукового гербарію та ботанічного саду з рідкісними і внесеними до Червоної книги рослинами з метою їх відродження і збереження. Ботанічний сад, який виконує наукові і освітні функції, був створений на базі присадибної ділянки краєзнавчого музею Закарпатського угорського інституту ім. Ференці Ракоці II в селі Великі Береги.

Мета діяльності Природознавчого науково-дослідного центру ім. Іштвана Фодора:

- забезпечення наукової діяльності, спрямованої на охорону рідкісних та напівзниклих видів флори і фауни Закарпаття *in* та *ex situ*, збереження їхнього природного середовища;
- дослідження флори та фауни АТАК – ботанічної пам'ятки природи міжнародного значення;
- створення віртуальної колекції рідкісних рослин Закарпаття та наукового гербарія, узагальнення попередніх результатів дослідження, систематизація, сприяння їх дослідженню;
- екологічне дослідження водного басейну річки Тиса з метою сприяння довготривалого використання її ресурсів;
- створення банку насіння і спор, забезпечення їх відповідного збереження;
- створення зоологічних колекцій;
- створення рослинних розсадників.

Партнери науково-дослідного центру

Науково-дослідний центр має тісне партнерське співробітництво з ботанічним садом-парком Пругоніце (Чехія), зокрема з головним ботаніком Міланом Блажеком (Milan Blažek), з Інститутом ботаніки ім. М. Г. Холодного, бере активну участь в Гідроекологічному науковому співробітництві Транс-Тиса «Trans-Tisa».

Інститут як культурний центр самостійно організовує театральні вистави, концерти, зустрічі з хором, лекції ознайомчого характеру, зустрічі письменників і читачів. Стало традицією організовувати дні інституту на тиждень, що передує дню народження Ференца Ракоці II. У рамках цього заходу ми організовуємо наукову конференцію, виставку та зустріч випускників. Ще однією традицією є організація благодійних балів з нагоди закінчення збирання винограду та Балу на Масляну. Інститут безкоштовно надає можливість для проведення заходів у приміщеннях закладу (вільних від занять) для громадських та релігійних організацій Закарпаття. У 2013 році було проведено 74 заходи у приміщенні нашої будівлі, у яких взяло участь понад 10000 Закарпатських угорців.

Стратегія розвитку інституту на 2015-2020 р.

Згідно з *«Стратегією розвитку Закарпатської області на період до 2020 року»*: «На Закарпатті очікується зростання економіки знань, інновацій... Університети будуть орієнтуватися на підвищення своєї ролі в економіці регіону та за його межами... Людські ресурси будуть орієнтуватися на отримання якісних знань для розвитку, створення робочих місць чи працевлаштування у науковому та технологічному секторах економіки. Буде розширено залучення європейських фондів у багатьох напрямках, у т.ч. на розвиток інновацій. Продовжуватиметься розробка спільних операційних програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства (ППС ЄІС) на 2014–2020 роки та великомасштабних інфраструктурних проєктів, що реалізуватимуться в рамках наступних програм:

ППС ЄІС «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна» 2014–2020 роки;

ППС ЄІС «Румунія-Україна» 2014–2020 роки;

ППС ЄІС «Польща-Білорусь-Україна» 2014–2020 роки.

Активно розвиватиметься малий і середній бізнес, поступово зміщуючись зі сфери торгівлі і послуг у сферу високотехнологічного виробництва та наукоємних послуг. Буде активно розвиватися сільське господарство та харчова промисловість, можливе розширення органічного землеробства та виробництва харчової продукції. Інвестиційно привабливою галуззю економіки регіону стає туристична галузь, підставою чого є екологічно чисті гірські території, збережені етнічні культура і традиції. Бачення Закарпаття – привабливий, гостинний, самобутній і відкритий для співпраці край у центрі Європи, в якому громади і влада спільно дбають про гармонійне поєднання: розвитку інноваційної економіки та сучасної інфраструктури – з охороною і збереженням унікальної природи та досягненням європейських стандартів життя. Край, у якому миролюбиві, освічені і працьовиті громадяни різних національностей досягають європейського рівня життя, духовно збагачуються та примножують вікові культурно-історичні традиції.

Місія: забезпечення високої якості та рівня життя нинішнього і майбутнього поколінь закарпатців через розвиток людського капіталу, гармонійне поєднання формування конкурентоспроможної економіки і сучасної інфраструктури зі збереженням унікальної природи і культурно-духовних традицій, ефективне використання конкурентних переваг регіону.

Стратегічні цілі:

- 1) Розвиток людського та соціального капіталу
- 2) Формування конкурентоспроможності та інноваційності економіки регіону
- 3) Інтегрований розвиток сільських і міських громад та територій
- 4) Забезпечення якості і безпеки довкілля та просторової гармонії.

На перелік спеціальностей інституту безпосередньо впливають і визначають пріоритетні напрямки розвитку Закарпатської області, зокрема: туризм, сфера послуг, сільське господарство, міжнародні відносини з сусідніми регіонами ЄС. У населених пунктах області стабільними робочими місцями є бюджетні заклади та установи, а також малий та середній бізнес, тому наш інститут і надалі планує готувати педагогів, фахівців з обслуговування туристів, обліковців для забезпечення розвитку різних сфер економіки. Оскільки одним із пріоритетних напрямів розвитку Закарпатської області є посилення співпраці у рамках міжнародних програм із сусідніми регіонами Угорщини, Румунії, Словаччини, Польщі, слід більше уваги звернути на вивчення іноземних мов для успішного опанування особливостями ведення бізнесу, податкових систем та облікової специфіки вказаних країн. Тому в подальшому існує необхідність запровадження підготовки фахівців ОКР «бакалавр» відповідного спрямування, що дозволить задовольнити потреби ринку у таких фахівцях, в тому числі для роботи в міжнародних проектах. Така підготовка забезпечить формування у майбутніх фахівців професійних знань, прикладних аналітичних компетентностей, що є важливим в умовах динамічного бізнес-середовища.

Роль нашого інституту в регіоні і в майбутньому полягає у створенні умов і можливостей для молоді краю здобути конкурентноспроможну вищу освіту, що сприятиме їх самореалізації та працевлаштуванню на батьківщині. Студент, який навчається у нас, протягом 4-6 років, як правило, не лише здобуває знання, але й знаходить друзів, розвиває контакти, і, таким чином, набагато більше прив'язаний до цього регіону ніж ті, хто отримали диплом за кордоном або в іншій області України.

Згідно з філософією інституту, в регіоні, де ми проживаємо, представники інтелігенції повинні володіти не лише рідною мовою, а й державною та однією європейською мовою. У 21-му столітті популярною є англійська мова, вона є мовою науки. Відповідно до цього, ми розробили стратегію мовної освіти для нашого закладу, який треба розвивати і удосконалювати. Кожен студент, який навчався у школі з угорською мовою навчання, повинен протягом перших трьох років вивчати українську мову, в тому числі фахову, не зважаючи на те, що успішно склав ЗНО з української мови при вступі. Це важливо для успішного освоєння освітньої програми, вільного опрацювання навчальної та наукової літератури українською мовою, працевлаштування в Україні.

Обов'язковою умовою для подальшого навчання на рівні магістратури за кордоном, інтеграції вищої освіти України до Європейського освітнього простору та реалізації Концепції розвитку вищої освіти в Україні є знання іноземної мови, тому у нашому закладі кожен студент має можливість на подальше вивчення іноземної мови за своїм вибором. Це стосується і тих, хто не володіє угорською мовою. Вони вивчають угорську мову як іноземну упродовж чотирьох семестрів додатково до іноземної мови за вибором. Студенти, рідною мовою яких є українська, навчаються рідною мовою у підгрупах. Кожен студент інституту має право обрати мову, якою буде складати іспит чи будь-які інші форми контролю знань. Студенти, рідною мовою яких є українська, також вивчають угорську мову як фахову для того, щоб вільно опрацьовували навчальну літературу угорською.

Головною стратегічною лінією в плані збагачення студентського потенціалу стане розширення конкурсних пропозицій на денній формі навчання, особливо на

спеціальностях освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст». Більше уваги слід приділяти організації підготовчих курсів для успішного складання ЗНО. Для залучення до життя інституту все більшої кількості випускників слід розширити вибір неакредитованих навчальних програм. Навчальні курси варто запровадити на основі договорів про співпрацю з іншими вузами, з якими спільно розробили програми навчання. Це може стати дуже ефективним методом інновації та трансферу знань. За період навчання можна підготуватися до ліцензування відповідних програм. На курсах дається можливість студентам підготуватися до ЗНО.

У подальшому можливість вступу до інституту доцільно поширити і на такі спеціальності за ОКР «молодший спеціаліст», як: «Ресторанні послуги», «Готельні послуги», «Господарювання», «Вчитель народних музичних інструментів», «Хореографія», «Садівництво-виноградарство», «Тваринництво» та ін. Ці спеціальності надають можливості для самореалізації та розвитку мікропідприємництва з урахуванням місцевих потреб в економіці краю.

Реагуючи на місцеві виклики та потреби ринку, ЗУІ ініціює ліцензування наступних спеціальностей: *«Початкова освіта», «Ресторанні послуги», «Готельні послуги», «Виноградарство, виноробство», «Музика-співи», «Вчитель народних музичних інструментів і танців», «Візуальне виховання»* за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста або в рамках курсів за неакредитованими спеціальностями.

На освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» перелік спеціальностей можна розширити таким чином:

- На спеціальності *«Дошкільне виховання»* ініціювати спеціалізації *«Музика-співи», «Візуальне виховання»*.
- На спеціальності *«Початкова освіта»* до спеціалізації «Англійська мова» ініціювати спеціалізації *«Музика-співи», «Візуальне виховання», «Шкільний психолог»*.
- На кафедрі *педагогіки* після забезпечення відповідних кадрів відкрити спеціальності *«Шкільний психолог», «Соціальний педагог», «Соціальний робітник»*.
- Спеціалізацію *«Інформатика»*, яка діє на спеціальності *«Математика»*, реформувати у самостійну спеціальність з кількістю 10-15 осіб, а також запустити спеціальність *«Прикладна математика»* з кількістю 10-15 осіб.
- Щодо спеціальності *«Філологія» (угорська, англійська й українська)*, розширити спеціальності спеціалізацією *«Перекладач»*. Доцільно також запровадити можливість вибору *другої іноземної мови*. Крім словацької та німецької, які вже викладаються, доцільно запровадити *польську, російську, голландську, фінську*, для викладання яких запросити лекторів-носіїв. Зважаючи на чисельність угорської громади на Закарпатті, можливості започаткувати підготовку за спеціальністю *«Журналістика»* ми наразі не бачимо, але на філологічних спеціальностях чи на спеціальності «Історія» в якості вибіркової дисципліни можна ввести *«Основи журналістики»* і проходження відповідної *практики* у

ЗМІ регіону. Для цього необхідно також створити належну матеріально-технічну базу.

- До спеціальностей *«Біологія»*, *«Хімія»* і *«Географія»* варто запровадити спеціалізацію *«Охорона довкілля»* або *«Екологія»*, які можна акредитувати і як самостійні спеціальності.
- Поряд зі спеціальністю *«Географія»* необхідно ліцензувати спеціальність *«Готельно-ресторанна справа»*.
- Поряд зі спеціальністю *«Історія»* плануємо відкрити спеціальність *«Архівна справа»*.
- Плануємо започаткувати спеціальність *«Облік і аудит»*, а згодом – спеціальність *«Економіка»*.

Відповідно до нового Закону України «Про вищу освіту» на тих спеціальностях, де дозволяє кількість докторів наук, ліцензувати підготовку за ОКР «Магістр»:

- ***Математика – 20 осіб***
- ***Історія – 20 осіб***
- ***Біологія – 20 осіб***
- ***Філологія – 40 осіб***
- ***Початкова освіта – 40 осіб***

Імідж ЗУІ, його престиж, від чого значною мірою залежить і кількість студентів, можна підвищити завдяки співробітництву з відомими вишами у таких сферах, які власними силами ми розвивати не можемо. Для цього плануємо залучити їхніх досвідчених фахівців, спеціалізовані бази тощо.

Необхідною умовою подальшого розвитку ЗУІ є також підвищення якості професорсько-викладацького складу. Протягом останніх років заклад досяг значних успіхів у залученні викладачів з науковим ступенем кандидата наук. Багато з них здобули ступінь PhD за кордоном і нострифікують їх в Україні. Однак цей процес занадто бюрократизований, тому доцільно його демократизувати.

Наразі проблемою залишається відсутність достатньої кількості викладачів зі ступенем доктора наук. Необхідною умовою акредитації спеціальності за ОКР «бакалавр» є те, щоб 10% лекцій читали доктори наук. У випадку ОКР «спеціаліст» ця частка складає 20%. Залучення професорів з інших вузів та пенсіонерів є тільки тимчасовим вирішенням проблеми. Необхідно вжити заходів щодо захистів докторських дисертацій викладачами зі ступенем кандидата наук. Для цього варто зменшити кількість тижневих аудиторних годин, створивши таким чином мотивацію і звільнивши час для наукової роботи. Також доцільно запровадити спеціальну стипендіальну програму для молодих науковців.

Розширення переліку спеціальностей неможливе без розвитку інфраструктури інституту.

Необхідно розширити кількість місць у гуртожитку для студентів.

Для молодих співробітників гострою є ***проблема житла***, тому важливо створити сімейний гуртожиток, інші види службового житла.

Необхідна побудова *спортивного комплексу, майданчиків, басейну*.

Для вивчення природничих наук, туризму, необхідне *створення баз* практики на Закарпатті, зокрема: *навчальний готель*, а для спеціальності «Садівництво» – *навчальне господарство*.

П'ять природничих спеціальностей потребують *хімічну лабораторію*.

Для спеціалізації «Журналістика» необхідні добре оснащені *ТБ- і радіостудія*.

Подальші дослідження **Науково-дослідного центру ім. Антала Годинки та Науково-дослідного центру ім. Тиводора Легоцького** потребують, насамперед, фінансування польових робіт для реалізації проєктів та публікацій результатів досліджень.

Природознавчому науково-дослідному центру ім. Іштвана Фодора необхідно створити належні матеріальні умови для проведення природознавчих досліджень, зокрема для створення банку генів відкрити лабораторію мікророзмноження.

Кафедри географії та туризму, біології та хімії мають потребу в позашляховику, дроні з камерою, що надасть змогу в місцевих гірських умовах здійснювати збір геологічних порід та досліджувати флору і фауну даної місцевості.

Реалізація концепцій розвитку інституту залежить від трьох основних факторів:

- наявність кваліфікованого професорсько-викладацького складу відповідно до спеціальності;
- створення, постійне оновлення та вдосконалення навчально-методичного забезпечення навчального процесу;
- забезпечення довгострокового функціонування та збалансованої діяльності закладу.

Слід вжити заходи для подальшого підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

План розвитку матеріальної бази інституту

Одним із перспективних напрямків розвитку Інституту є створення матеріальної бази для відкриття нових освітніх програм. Акредитація освітніх програм, що в обов'язковому порядку проводиться кожні п'ять років, передбачає виконання низки відповідних умов. При цьому враховуються наступні нормативи, встановлені ліцензійними вимогами:

- на кожного студента виділяється в середньому 6 квадратних метрів від загальної площі інституту відповідно до ліцензованого обсягу;
- для вивчення кожної дисципліни з-поміж рекомендованих міністерством підручників необхідно забезпечити наявність принаймні одного примірника на трьох студентів;
- для кожної сотні слухачів необхідно забезпечити 12 комп'ютерних робочих місць із площею 6 квадратних метрів на одне робоче місце;
- облаштувати бібліотеку чисельністю п'ять читальних місць на 100 студентів.

Залежно від вимог, що визначаються специфікою освітніх програм, необхідним є облаштування спеціалізованих аудиторій і лабораторій, укомплектованих відповідним

обладнанням та з відповідною площею. Обладнання навчальних кабінетів визначається відповідно до нормативів МОН України.

Для освітніх програм за природничим напрямом необхідно побудувати у різних регіонах Закарпаття бази польової практики та придбати будинок із земельною ділянкою (у Міжгір'ї та поблизу Верецького перевалу). Для п'яти природничих освітніх програм необхідно облаштувати ще одну хімічну лабораторію, а також навчально-господарську базу практики. Для спеціальності «Туризм» існує потреба у створенні навчального готелю для проведення виробничої практики.

Одним із недоліків, виявлених у ході акредитації спеціальностей, стала відсутність власного спортзалу та спортивної інфраструктури, з огляду на що постала необхідність їх побудови.

Для подальшого розвитку необхідним є спорудження та облаштування актової зали. Для цього доцільно провести реконструкцію та забудову внутрішнього дворика.

Збільшення загальної площі гуртожитку дало б змогу залучити більшу кількість вступників. Поруч із територією інституту розташована споруда з корисною площею 3300 квадратних метрів, яка займає ділянку площею близько 1 га та знаходиться у приватній власності. Право власності на будівлю та землю є юридично оформленим. На вказаній ділянці знаходиться артезіанська свердловина глибиною 86-96 метрів, трансформаторна станція, яка постачає електроенергію до центру міста та інституту, також є власністю цього об'єкта. У разі придбання вищезгаданої будівлі, стане можливим створення на її місці гуртожитку.